

Koval I. I. Actualization of Human Beauty with Phraseological Units in the Modern German Language.

The article examines the phraseological units that verbalize the concept of SCHÖNHEIT, – the key mental formation of the German linguistic culture, which reflects the national stereotypes of the Germans concerning human beauty. It has been revealed that the concept SCHÖNHEIT actualized mainly based on aesthetic and ethical evaluation. In relation to the aesthetic assessment, the ideal of beauty's measure has been selected as the etalon. It has been established that the modern beauty ideals enshrined in the phraseological units of German language are "feminine beauty", "harmony" and "youth".

Keywords: concept SCHÖNHEIT, linguistic culture, phraseological unit, aesthetic assessment, the ideal of beauty.

Корольов І. Р.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

**ОНТОЛОГІЧНА І ГНОСЕОЛОГІЧНА ПРИРОДА
КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КАТЕГОРІЇ КООПЕРАТИВНОСТІ**

У статті розкривається онтологічний характер когнітивно-комунікативної категорії кооперативності, сутність якого полягає в тому, що ця категорія є універсальною фундаментальною ознакою людського соціуму, без якої неможливе його успішне існування загалом і окремої особистості зокрема. Паралельно висвітлюється епістемологічний статус цього феномена, що передбачає з'ясування передумов, джерел та методів пізнання досліджуваного об'єкта, які дають змогу припустити, що гносеологічна природа кооперативності криється у співпраці (дотриманні принципів партнерського співробітництва), взаємодії з партнером, готовності й умінні працювати в команді на основі чесної гри за загальноприйнятими правилами, зацікавленості в контактуванні та здатності отримувати взаємну користь.

Ключові слова: когнітивно-комунікативна категорія кооперативності, онтологія, епістемологія, гносеологія.

Антропоцентризм як ключовий принцип сучасного наукознавства загалом продовжує домінувати і в лінгвістиці, актуалізуючи нові об'єкти її вивчення крізь призму когнітивно-дискурсивної парадигми або надаючи оновленого витлумачення вже усталеним термінам і поняттям. Саме до таких об'єктів спостереження належить когнітивно-комунікативна, або ширше дискурсивна, категорія ввічливості (С. К. Богдан, Л. Гнатюк, П. Браун, Р. Уоттс, Р. А. Газізов, І. В. Григоренко, Н. О. Карабань, С. Левінсон, Т. В. Ларіна, Н. Ніксдорф, Х. Спенсер-Оуті, Й. А. Стернін, Г. М. Тельмінов, Л. О. Хесед, Т. В. Федорова, Н. І. Формановська, Б. Фрейзер та ін.), на позначення якої вживають ще й такі терміни-дублети, як толерантність (Б. І. Аболін, Н. В. Гуйванюк, М. Я. Димарський, Л. П. Крисін, Н. О. Купіна, О. О. Михайлова, А. Мустайокі, З. Д. Попова, Й. А. Стернін, О. В. Харченко, М. Б. Хомяков, Л. В. Юдко та ін.) і кооперативність (Р. Бенедікт, П. Грайс, М. Дойч, І. Р. Корольов, А. Й. Крейк, Н. Ф. Пономарьов, І. В. Попова, О. М. Прищеп, М. С. Розов, О. І. Субетто, М. Томаселло, Н. І. Худякова та ін.).

Останнім часом спостерігається справжній "науковий бум" у розкритті феномена ввічливості. Передусім, вивчають національно-культурний вияв ввічливості в різних лінгвокультурах [3; 8; 23; 50; 64]; вікові особливості формування ввічливості як категорії комунікативної свідомості; гендерний аспект ввічливої поведінки; концептуальну її природу [4; 13; 16; 32; 38; 46; 63]; домінанти спілкування, пов'язані з комунікативними стратегіями ввічливості [10; 27; 39; 44].

Тимчасом категорія толерантності, характеризуючись універсальністю, становить предмет дослідження у філософії [26], культурології [28], етнопсихолінгвістиці [42; 51], соціолінгвістиці [12; 21], когнітивістиці та дискурсології [1; 53], лінгвопрагма-комунікативістиці [31; 42] тощо. Так, у колективній монографії “Культурні практики толерантності в мовленнєвій комунікації” толерантність осмислюється як багатогранна когнітивно-комунікативна категорія, що виявляється в різних сферах людського спілкування та репрезентує один із фундаментальних принципів культури, пов’язаний з плюралізмом, соціальною і духовною свободою [22].

Між згаданими вище когнітивно-комунікативно-дискурсивними категоріями кооперативності, ввічливості й толерантності, на нашу думку, установлюються гіперогіпонімічні (інваріантно-варіантні) відношення, адже як у когнітивному, так і в дискурсивному плані ввічлива і толерантна комунікативна поведінка є конститuentами (складниками, структурними компонентами тощо) кооперативної. Безумовно, ситуації спілкування, в яких реалізуються та виявляються ввічливість і толерантність (за типом вираження: формальні, нейтральні та неформальні, а за рівнем – низькі, середні та високі [23, с. 163]), мають кооперативний характер. У зв’язку з цим пропонуємо розглядати когнітивно-дискурсивні категорії ввічливості і толерантності як різновиди модусів кооперативної комунікативної поведінки та тактико-стратегічний інструментарій зі значущим прагматично-кооперативним потенціалом [18].

Зауважимо, що кооперативність, як ввічливість і толерантність, є конститутивною ознакою національної комунікативної поведінки і виявляється в тому, що мовець неминуче вбудовується в систему прийнятих у суспільстві способів картування та оцінки світу, тобто в систему культури, адже для успішного спілкування необхідно користуватись так званою конвенційною мовою, яка є відомою іншим членам суспільства; необхідно також знати про наявні в соціумі погляди на світ і правила відносин між людьми, національно-ціннісні орієнтири тієї чи іншої мовної особистості. Ці знання називають семантичними і прагматичними пресупозиціями [60]. Для успішного перебігу міжособистісної і міжкультурної комунікації релевантними є прагматичні пресупозиції. Водночас не можна не погодитися з Ю. Є. Прохоровим у тому, що “приналежність до певної культури визначається наявністю базового стереотипного ядра знань, повторюваного у процесі соціалізації індивідуума в суспільстві, і периферійного шару (на рівні етнічної культури, а не особистості) у виборі елементів” [36, с. 14].

Така постановка проблеми актуалізує необхідність системного і комплексного аналізу національної кооперативної комунікативної поведінки з метою виявлення когнітивних, прагматичних, психо- та соціолінгвістичних, етичних, ідеологічних універсальних й ідіоетнічних аспектів реалізації когнітивно-дискурсивних категорій ввічливості й толерантності в кооперативній комунікації загалом та комунікативній поведінці зокрема.

Об’єктом дослідження є когнітивно-комунікативна категорія кооперативності, а предметом – онтологічний та гносеологічний її статус.

Метою статті є формулювання теоретико-епістемологічних засад вивчення універсальної когнітивно-комунікативної категорії кооперативності шляхом з’ясування її онтологічної і гносеологічної природи.

Завдання:

– простежити основні тенденції у розвитку категорії кооперативності як міждисциплінарного поняття;

– охарактеризувати онтологічну і гносеологічну природу когнітивно-комунікативної категорії кооперативності.

Взаємодія і співпраця людей, які є фундаментальними ознаками *homo sapiens*, протягом існування людства зумовлювали пошук обопільної користі, об'єднання зусиль для досягнення найкращих результатів. Погоджуємось із думкою А. Й. Крейка та Н. І. Худякової, що кооперативність є фундаментальною ознакою людства [19], адже повсякденне життя демонструє різні варіанти поведінки людей у взаємодії між собою на різних рівнях соціуму (міжособистісному, міжгруповому, соціетальному) і в багатьох його сферах (приватній, виробничій, культурній, суспільно-політичній тощо). Учені пропонують також об'єднати інтегративним терміном *кооперативність* такі тематично споріднені поняття, як *солідарність*, *кооперація*, *кооперування*, *інтеграція*, *об'єднання*, *спільнота*, *співдружність* і т.п. [там само]. Вочевидь, інтегративна категорія кооперативності має як онтологічний, так і гносеологічний характер, адже така чеснота властива людям, що вміють знайти оптимальні шляхи для вдалої взаємодії, успішної комунікації, реалізації визначених стратегій, розвитку власного бізнесу, є відкритими у спілкуванні та зацікавленими як у своєму добробуті, так і у благополуччі партнера.

Наявність тенденції до кооперативної поведінки людей закладена, на переконання А. Й. Крейка та Н. І. Худякової, як у природній генетичній програмі відтворення істот виду *homo sapiens*, так і в соціокультурній програмі, що склалася у процесі розвитку людства [19]. Зокрема, чилійські фізіологи У. Матурана і Ф. Варела називають “альтруїстичними” та характерними для людей дії, які можуть бути описані як сприятливі для групи, констатуючи наявність “певного балансу між збереженням життя індивідуума і підтриманням існування групи як більшої єдності, що складається з індивідуумів” [30, с. 174]. Спеціаліст у галузі поведінки тварин К. Лоренц зауважує з цього приводу: “оскільки у процесі еволюції багатьох істот агресія має бути замороженою, щоб дати можливість двом або багатьом індивідам мирно взаємодіяти, виникли узи (зв'язки – І.К.) особистої любові та дружби, на яких побудовані [...] людські суспільні взаємини” [24, с. 270]. Цікавим у цьому контексті видається вислів римського імператора, філософа, представника пізнього стоїцизму Марка Аврелія: “Якби ти навіть хотів цього, ти не можеш відокремити своє життя від людства. Ти живеш у ньому, ним і для нього. Ми всі створені для взаємодії, як ноги, руки, очі” [2]. Отже, генезисом орієнтації людини на кооперативну поведінку є її природа як істоти, а тому важливим є виявлення соціокультурних витоків тенденції індивідуума до кооперативності.

Соціальний характер кооперативності як філософської категорії постулюється дослідниками здавна, починаючи від праць давньогрецького філософа Аристотеля, який у своєму творі “Політика” зауважував, що людина є “суспільною твариною”, адже може відбутись / реалізуватись як особистість тільки в людському соціумі. Розвиток цієї думки можемо простежити, звернувшись і до праць інших учених: “немає більшого ворога самотності, ніж людина в її природному стані. Вона мимоволі прагне до спілкування, шукає близькості й поваги з боку іншого: сила соціальних ефектів особистості настільки значна, що їй не завадить ні її власне рішення, ні опір, ні насильство або заборона” [14, с. 142]; “тільки людство [...] перетворює кожного з нас в людину; [...] природний для людини стан – це людське суспільство [...]” [9, с. 230; 245]; “лише людське буття, що виходить за межі самого себе у “світ”, в “якому” воно “існує”, може реалізувати себе” [47, с. 70]; “для зв'язку індивідуалізованої людини зі світом існує тільки один продуктивний шлях: активна солідарність з іншими людьми [...] притаманне людині прагнення до єднання з іншими корениться у специфічних

умовах існування роду людського і є однією із найсильніших мотивацій поведінки людини” [48, с. 40; 111].

Особливу увагу філософському аспекту понять кооперації і солідарності починають приділяти в першій половині XIX століття, передусім у працях основоположників соціології – французького ученого О. Конта та англійського філософа Г. Спенсера, а згодом – відомого французького соціолога та етнологу Е. Дюркгейма. Теоретиками кооперації, що розглядається як практична діяльність із перетворення соціуму, стали англійський філософ-педагог Р. Оуен і французький філософ Ш. Фур'є.

З початком пошуку соціальною думкою некапіталістичного шляху розвитку ідеї кооперації і солідарності стають актуальними всередині XIX століття (М. І. Зібер, М. М. Ковалевський, Л. І. Мечников, П. Л. Лавров, Є. В. де Роберті, Е. Фромм). Так, один із засновників неофрейдизму німецький філософ і соціальний психолог Е. Фромм щодо передумов для об'єднання людей зауважував: “у будь-якому суспільстві людина повинна об'єднуватися з іншими, якщо взагалі хоче вижити, або для захисту від ворогів і небезпек природи, або для того, щоб мати можливість працювати й виробляти засоби для життя” [49, с. 27].

Ідея кооперації і солідарності як основі суспільного розвитку переформується з ідеями *соборності* О. С. Хомякова, *всеедності* В. С. Соловйова, *спільної справи* М. Ф. Федорова, *коммюнитарності* М. О. Бердяєва, *духовного колективізму* С. Л. Франка. Саме солідарність, на думку К. Ясперса, є однією з найважливіших “умов людського буття” [54, с. 70]. Про значну роль солідарності з Іншим зауважує Е. Фромм, який розглядає її як “єдиний продуктивний шлях для зв'язку індивідуалізованої людини зі світом” [48, с. 40].

У 60-ті роки XIX століття ідея кооперації була розвинута в Німеччині та Австрії Ф. В. Райффайзеном і Г. Шульце-Делічем при створенні кредитної кооперації, що відіграло значну роль у формуванні так званого кооперативного руху, зокрема розробці та поширенню принципів кооперативної філософії та поведінки, які є актуальними й донині, адже становлять базис сучасного кооперативного руху, передусім, таких його організацій, як Міжнародний кооперативний альянс і Всесвітня рада кредитних спілок. Автори колективної праці “Конкурентні переваги різних форм кооперації у трансформаційній економіці: інституціональний аспект” пояснюють популярність кооперативної ідеології, життєстійкість якої доведена історією кооперативного руху, через те, що кооперація базується на цінностях, прихильність до яких забезпечує соціальне здоров'я суспільства, його здатність до самоорганізації і самозахисту [52].

Питання кооперативних цінностей розглядав у своїх працях російсько-американський соціолог і культуролог, основоположник теорій соціальної стратифікації та соціальної мобільності П. О. Сорокін. На його думку, сутність кооперативних цінностей надважлива в контексті дослідження проблем альтруїзму та пріоритетності надорганічних систем цінностей, адже у групах взаємодіючих індивідів завжди існували й існують солідаристські й антагоністичні взаємодії [41, с. 280]. Кооперативні цінності є близькими та характерними для світовідчуття, світорозуміння переважної більшості людей, незалежно від їхнього рівня освіти, соціального статусу та активності, етнічної та гендерної приналежності тощо. Серед кооперативних цінностей та принципів дослідники виділяють насамперед чесність, відкритість, соціальну відповідальність та турботу про *Іншого*, які разом формують кодекс кооперативної поведінки, що став основою найважливішого документа – Декларації

міжнародного кооперативного альянсу про кооперативну ідентичність, положення якої є обов'язковими для дотримання всіма кооперативними організаціями [52].

На початку ХХ століття кооперацію як “третій шлях розвитку” витлумачує французький економіст і громадський діяч Ш. Жид. Окрім того, популярною у Франції була і політико-правова теорія солідаризму Л. Дюгі, що згодом розроблялась й іншими солідаристами. Шлях до солідарності, на думку російського філософа, економіста та богослова С. М. Булгакова, полягає в тому, що “кожна індивідуальність [...] по-своєму трансформує (відображає – І.К.) і сприймає той же світ і ту ж людську природу як свою основу. Вона не обмежується, але виконується іншими індивідуальностями. У гармонії індивідуальностей, в їхній вільній любові і діяльній єдності полягає особливе джерело блаженства для індивідуальності” [6, с. 153]. Один із теоретиків анархізму, історик-публіцист П. О. Кропоткін розглядає кооперацію як вид суспільної самоорганізації і недержавний соціальний інститут: “Людство намагається [...] задовольняти свої потреби шляхом вільної угоди між особистостями і групами, які прагнуть однієї мети” [20, с. 53].

Принцип кооперації намагались запроваджувати й педагоги. У праці А. П. Макаренка “Теорія й історія кооперативного руху” представлено загальні ознаки кооперативів усіх видів, описано кооперативні принципи й цінності, проаналізовано проблеми кооперативної власності та розкрито значення міжнародного кооперативного руху тощо [25].

З позицій лінгвокомунікативістики важливим є міжособистісний, або психологічний, вектор, в рамках якого розробляються комунікативні стратегії і тактики, що регулюють гармонійне, безконфліктне спілкування. Класичною в такому розумінні та принциповою є теорія “збереження обличчя”, автори якої П. Браун і С. Левінсон, спираючись на теорію мовленнєвих максим Дж. Ліча, поділяють ввічливість на позитивну і негативну [56]. Учасники кооперативної комунікації мають спільну мету, дотримуючись під час спілкування єдиного принципу кооперації [11]. Т. В. Ларіна пропонує модифікувати теорію “збереження обличчя” Брауна-Левінсона в теорію “віддалення (дистанціювання) та зближення” [23].

В аспекті сучасного синергетичного підходу [43; 35] важливим є питання про кооперативні процеси у природі та суспільстві, зокрема про значну роль ідей феномена кооперативності в самоорганізації соціальних систем. У цьому контексті варто згадати кооперативну теорію соціологів В. Т. Дронова, Д. С. Пашкова та ін., які розробили кооперативну стратегію розвитку сучасного суспільства [15; 34]. А американський антрополог Р. Бенедікт, спираючись на виробництво синергії у соціумі, поділяє суспільства на низькосинергійні та високосинергійні: “культура є низькосинергійною тоді, коли її соціальна структура викликає протидію одних її членів до дій інших, і високосинергійною, – якщо структура заохочує дії її членів задля спільного блага [...]; культури з високим соціальним синергізмом демонструють такий суспільний устрій, який сприяє взаємній користі для всіх його членів, а – з низьким соціальним синергізмом, – де індивідуум, що здобув користь, переборює інших членів суспільства (менш успішних) і досягає переваг за їхній рахунок [...]” [цит. за 29, с. 215].

На думку філософа М. С. Розова, базовими параметрами для соціально-історичної динаміки суспільств є: 1) ступінь різноманіття менталітетів, що розуміється як узагальнена характеристика сукупності розбіжностей між цінностями, цілями, інтересами, нормами й очікуваннями членів суспільства, а також дистанція між менталітетом і соціальними ролями; 2) кооперативна здатність, що визначається рівнем ефективності організації людей з розбіжностями в менталітетах, подоланні

конфліктів між індивідами, групами і суспільствами, залучення їх в режими продуктивної соціальної взаємодії, узгоджених діяльностей, у відповідні соціальні структури [37, с. 168–169]. Як зазначає В. І. Карасик, ступінь самоконтролю комунікантів у різних ситуаціях спілкування позначається суттєвою варіативністю. Наприклад, у розмові з близькими людьми вдома ми, зазвичай, поведимося природно й вільно, а в офіційних ситуаціях міркуємо не тільки про свої висловлювання, але й імовірні репліки партнерів зі спілкування [17, с. 356]. Ще за свідченням Светонія, римський імператор Октавіан Август, готуючись до розмови про важливі справи зі своєю дружиною Лівією, мав звичку заздалегідь записувати запитання, які потребують обговорення, і під час розмови дотримувався цього запису, “щоб випадково не сказати їй занадто мало або занадто багато” [45, с. 75].

Кооперативна здатність, відповідно до концепції М. С. Розова, складається з двох параметрів: 1) змушення, що забезпечує кооперацію за рахунок підпорядкування (підлеглості) одних учасників взаємодії іншими шляхом насильства, погрози, захоплення монополії доступу до ресурсів і благ; 2) консенсусу, який забезпечує кооперацію, враховуючи цінності, інтереси і потреби політично й економічно (ідеологічно, психологічно – І.К.) автономних учасників [37, с. 169].

Ураховуючи те, що поняття *кооперативності* не є усталеним та загальноприйнятим у наукознавстві, звернімося до тлумачних словників української, російської, литовської та англійської мов і одразу виявимо, що статті з реєстровими словами укр. *кооперативність*, рос. *кооперативность*, лит. *koopertyvumas*, англ. *cooperativity* в академічних словниках немає. Натомість наявні дефініції лексем укр. *кооперація*, рос. *кооперация*, лит. *kooperacija*, англ. *cooperation*. Можемо констатувати спільне значення для чотирьох мов, відображене в академічних словниках: укр.: “особлива форма організації праці, при якій багато людей разом беруть участь у тому самому процесі або в різних, але зв’язаних між собою процесах праці; співробітництво” [40, с. 277]; рос.: “форма организации труда, при которой много лиц планомерно, совместно друг с другом, участвуют в одном и том же или в различных, связанных между собою процессах труда; вообще форма связи между промышленными организациями, целыми сферами производственной деятельности. кооперация труда” [33]; лит.: “darbo organizavimo forma, kai daugelis žmonių ar jų kolektyvų dalyvauja tame pačiam arba artimuose darbo procesuose: darbo kooperacija [59]; англ.: “1) the action of cooperating: common effort”; 2) “association of persons for common benefit” [62]; 1) “when you work with someone to achieve something that you both want”; 2) “willingness to do what someone asks you to do” [61]. Отже, у тлумачних словниках зафіксовано основну архісему лексеми *кооперація* – ‘процеси співпраці людей’.

Оскільки проблематика подальших розвідок у цій сфері матиме психолінгвістичний характер, то вважаємо за необхідне звернутися до визначення поняття *кооперація* у психології. Отже, згідно з Великою психологічною енциклопедією, кооперація (від лат. *cooperatio* – співпраця / співробітництво) є однією з основних форм організації міжособистісної взаємодії, що характеризується об’єднанням зусиль учасників для досягнення спільної мети при одночасному поділі між ними функцій, ролей і обов’язків [5]. Наприклад, у педагогічній психології одним із найвагоміших є принцип кооперативності у спілкуванні між педагогом і членами колективу, а також всередині самого колективу. Зокрема, у праці “Діти з небес” американського психолога, фахівця в галузі міжособистісних і сімейних стосунків, Джона Грея, йдеться про виховання дітей та поведінку дорослих, передусім, про колишні методи покарання та принципи позитивного виховання. Мейнстрімом авторської думки є постулювання ідеї про обов’язковість і винятковість принципів

співпраці та взаємодії між батьками й дітьми, завдяки яким в родині пануватиме мир і любов, взаємоповага та розуміння. Навіть у назві праці “Children Are From Heaven: Positive Parenting Skills for Raising Cooperative, Confident, and Compassionate Children” Дж. Грей сконцентровує увагу потенційного читача на мистецтві позитивного виховання, яке вкрай необхідне для розвитку в дитини кооперативності, впевненості в собі та чуйності [58].

Взаємодія і співпраця людей в усі часи зумовлювали пошук обопільної користі, об'єднання зусиль для досягнення найкращих та найочікуваніших результатів. У діловому спілкуванні кодекс ввічливості є однією з основ світського спілкування, адже в діловій комунікації надзвичайно важливо дотримуватись принципів кооперативності, партнерства й уважності до обговорюваних питань. У запропонованій Британською асоціацією консультантів у галузі управлінського консультування (МСА) концепції співпраці, що висвітлюється у праці Стівена Карделла “Стратегічне співробітництво. Креативний бізнес-курс”, окреслюються нові можливості та підходи до співпраці, зокрема пропонуються 4 її моделі: за ланцюгом поставок, на основі здібностей, на основі пропозиції, конкурентне співробітництво. Окрему увагу автор приділив питанням взаємодії, співробітництва та управління в контексті мережевої економіки, які можуть стати мотивацією до дії в умовах електронної комерції [57].

Кооперативність як когнітивно-комунікативна категорія в комунікації реалізується лише шляхом співпраці і взаємодії з партнерами. Уважне ставлення до себе і партнерів, уміння зрозуміти, як саме спільними зусиллями досягти бажаних усіма сторонами результатів, безумовно, розвивають таку важливу рису в комунікативній поведінці, як кооперативність. Відомий американський промисловець, інженер-винахідник і власник заводів із виробництва автомобілів Генрі Форд, коментуючи питання про власний життєвий успіх, стверджував: “If there is any one secret of success, it lies in the ability to get the other person’s point of view and see things from that person’s angle as well as from your own. – Якщо існує один мій секрет успіху, то це здатність (вміння) зрозуміти погляд (точку зору) іншої людини і дивитися на речі і з його, і зі свого поглядів (Henry Ford)” [цит. за пр.: 55].

Проте, варто зауважити, що кооперативність хоч і передбачає вміння працювати в команді, не повинна сприяти розвитку так званого стадного інстинкту. Завдяки взаємодії та співпраці кожна зі сторін комунікативного процесу повинна досягати своєї мети і вирішувати власні завдання. У цьому контексті можна апелювати до кооперативності, яку розвивають командні види спорту, де всі націлені на один загальний результат спільної діяльності, але від особистого внеску кожного учасника залежить, чи буде цей результат досягнуто. Саме тому подекуди навіть досвідченим у життєвому, професійному плані комунікантам важко дотримуватись синергетичного принципу “золотого перетину”, оскільки для успішної реалізації когнітивно-комунікативної категорії кооперативності у спілкуванні необхідно одночасно вдало поєднувати взаємодію та відособленість, здатність і нездатність мислити і діяти самостійно, індивідуально. Детально ці питання розглядають психологи, професори Університету Цинциннаті (США) Рудольф і Кетлін Вердербер у роботі “Психологія спілкування. Таємниці ефективної взаємодії”, в якій аргументовано доводять тезу про те, що бажання окремого інтракванта взаємодіяти і співпрацювати в комунікативній діяльності ще не свідчить про його вміння це робити. Кооперативність, на думку американських фахівців із психології міжособистісного спілкування, є чеснотою, яку кожен інтраквант має грамотно застосовувати в мовленнєвій поведінці, щоб вона виконувала в повному обсязі своє надзавдання – створювати ефективну комунікацію

шляхом досягнення цілей усіх її учасників та вдалої реалізації кооперативної комунікативної стратегії [7].

Можна підсумувати, що необхідною умовою для досягнення кооперативності у комунікації в так званому “чистому” вигляді є оточення (партнери, співрозмовники), які були б еталоном у плані співпраці, здатні вести конструктивний діалог / полілог із прагненням і вмінням досягати поставлених цілей та бажаного перлокутивного ефекту. Онтологічний характер когнітивно-комунікативної категорії кооперативності полягає в тому, що як об’єкт пізнання вона є універсальною фундаментальною ознакою людського соціуму, без якої неможливе як його успішне існування загалом, так і окремої особистості зокрема. Розглянувши епістемологічний природний характер когнітивно-комунікативної категорії кооперативності, що передбачає з’ясування передумов, джерел, меж та умов об’єкта пізнання, можемо припустити, що її гносеологічний статус полягає у співпраці, взаємодії з партнером, зокрема прихильності до принципів взаємовигідного співробітництва, готовності й умінні працювати в команді на основі чесної гри за загальноприйнятими правилами, зацікавленості в контактуванні та здатності отримувати взаємну користь.

Л і т е р а т у р а

1. *Аболин Б. И.* Концепт ТОЛЕРАНТНОСТЬ в когнитивно-дискурсивном аспекте : дисс. ... канд. филол. наук спец. 10.02.19 “Теория языка” / Борис Игоревич Аболин. – Екатеринбург, 2009. – 229 с.
2. *Аврелий Марк А.* Цитаты и афоризмы Марка Аврелия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://citaty.su/biografiya-i-aforizmu-marka-avreliya> [див. 15.10.2016].
3. *Богдан С. К.* Мовний етикет українців: традиції і сучасність : [монографія] / Світлана Калениківна Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с.
4. *Богданова А. Г.* Сопоставительный анализ структур и способов вербализации концептов ВЕЖЛИВОСТЬ и HöFLICHKEIT в русской и немецкой языковых картинах мира : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Анна Геннадьевна Богданова. – Новосибирск, 2011. – 168 с.
5. Большая психологическая энциклопедия [Электронный ресурс] / [под ред. Н. Дубенюк]. – М. : Эксмо, 2007. – Режим доступа : <http://www.psyoffice.ru/5-psychology-988.htm> [див. 10.05.2016].
6. *Булгаков С. Н.* Философия хозяйства / С. Н. Булгаков // Сочинения : в 2 т. – М. : Наука, 1993. – Т. 1. – С. 153.
7. *Вердербер Р.* Психология общения. Тайны эффективного взаимодействия / Рудольф Вердербер, Кетлин Вердербер. – СПб. : Прайм – Еврознак, 2010. – 416 с.
8. *Газизов Р. А.* Коммуникативная категория вежливости в немецкой лингвокультуре : автореф. дис. ... доктора филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Р. А. Газизов. – Уфа, 2011. – 44 с.
9. *Гердер И. Г.* Идеи к философии истории человечества / Иоганн Готфрид Гердер. – М. : Наука, 1977. – С. 230–245.
10. *Гнатюк Л.* Прагматичні й функціонально-комунікативні аспекти ввічливості (на матеріалі сучасної української мови) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Л. Гнатюк. – Івано-Франківськ, 2007. – 19 с.
11. *Грайс Г. П.* Логика и речевое общение / Г. П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1985. – Вып. 21. – С. 217–237.
12. *Гуйванюк Н.* Мовна толерантність як соціолінгвістична категорія / Н. Гуйванюк // Вісник Львівського універ-ту. Серія Філологія. – 2006. – Вип. 38. – Ч. II. – С. 37–46.
13. *Демченко Е. В.* Семантико-синтаксические средства выражения категории вежливости в английском и русском языках : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка”; 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Екатерина Владимировна Демченко. – Ростов-на-Дону, 2007. – 168 с.
14. *Дидро Д.* Принципы нравственной философии или Опыт о достоинстве и добродетели, написанный милордом Ш / Д. Дидро // Сочинения : в 2 т. – М. : Мысль, 1986. – Т. 1. – С. 142.
15. *Дронов В. Т.* Кооперативная стратегия в социологии / В. Т. Дронов // Герценовские чтения 2000. Актуальные проблемы политологии и социологии [сост. А. В. Элизер ; отв. ред. В. Г. Зарубин] ; Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. – СПб., 2000. – С. 143–150.

16. *Зацепина Е. А.* Лексико-фразеологическая объективация концепта ВЕЖЛИВОСТЬ в русском языке : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Елена Анатольевна Зацепина. – Воронеж, 2007. – 189 с.
17. *Карасик В. И.* Языковые ключи / Владимир Ильич Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с.
18. *Корольов І. Р.* Когнітивно-комунікативна категорія кооперативності в міжособистісному спілкуванні / І. Р. Корольов // *Studia Linguistica*. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Вип. 8. – С. 369–375.
19. *Крейк А. И.* Кооперативность как фундаментальный признак человечества [Электронный ресурс] / А. И. Крейк, Н. И. Худякова // *Психология, социология и педагогика*. – 2014. – № 6. – Режим доступа : <http://psychology.snauka.ru/2014/06/3238>.
20. *Кропоткин П. А.* Хлеб и воля / П. А. Кропоткин // *Хлеб и воля. Современная наука и анархия*. – М. : Правда, 1990. – С. 53.
21. *Крысин Л. П.* Толерантность как социолингвистическая категория / Л. П. Крысин // *Культурные практики толерантности в речевой коммуникации* / [Центр Вудро Вильсона. Ин-т им. Кеннана]; [отв. ред. Н. А. Купина, О. А. Михайлова]. – Екатеринбург : Изд-во УрГУ, 2004. – С. 27–32.
22. *Культурные практики толерантности в речевой коммуникации* : [коллектив. моногр.] / [Центр Вудро Вильсона. Ин-т им. Кеннана]; [отв. ред. Н. А. Купина, О. А. Михайлова]. – Екатеринбург : Изд-во УрГУ, 2004. – 591 с.
23. *Ларина Т. В.* Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций / Татьяна Викторовна Ларина. – М. : Рукописные памятники Древней Руси, 2009. – 507 с.
24. *Лоренц К.* Агрессия (так называемое "зло") / Конрад Лоренц. – М. : Издат. группа "Прогресс", "Универс", 1994. – 272 с.
25. *Макаренко А. П.* Теория и история кооперативного движения : [учеб. пос.] / Анатолий Павлович Макаренко. – [2-е изд.]. – М. : Маркетинг, 2002. – 326 с.
26. *Малахов В. А.* Этика. Курс лекцій : навч. посібник / Віктор Аронович Малахов. – К. : Либідь, 2001. – 384 с.
27. *Малая О. Ю.* Реалізація мовленнєвих стратегій ввічливості у дискурсі німецькомовних Інтернет-форумів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. Ю. Малая. – Х., 2008. – 20 с.
28. *Маров В. М.* Принципы толерантности в риторике и поэтике / В. М. Маров // *Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности*. – Екатеринбург, 2003. – С. 82–95.
29. *Маслоу А. Г.* Дальние пределы человеческой психики / А. Г. Маслоу. – СПб. : "Евразия", 1999. – С. 215.
30. *Матурана У.* Древо познания: биологические корни человеческого понимания / У. Матурана, Ф. Варела. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 223 с.
31. *Михайлова О. А.* Толерантность в речевой коммуникации: когнитивные, прагматические и этические основания / О. А. Михайлова // *В кн.: Культурные практики толерантности в речевой коммуникации* / [Центр Вудро Вильсона. Ин-т им. Кеннана]; [отв. ред. Н. А. Купина, О. А. Михайлова]. – Екатеринбург : Изд-во УрГУ, 2004. – С. 15–26.
32. *Морозова І. І.* Комунікативні стратегії ввічливості у стереотипній мовленнєвій поведінці вікторіанської жінки : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / І. І. Морозова. – Х., 2004. – 20 с.
33. *Ожегов С. И.* Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : ИТИ Технологии, 2006. – 944 с. – Режим доступа : <http://www.ozhegov.com/words/13130.shtml>.
34. *Пашков Д. С.* Кооперативные и конкурирующие стратегии в управлении холдингом: социологический аспект : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.08 "Социология управления" / Дмитрий Сергеевич Пашков. – СПб., 2005 – 183 с.
35. *Прищеп Е. Н.* Кооперативность как принцип самоорганизации социальных систем: ноосферные аспекты : дис. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.11 "Социальная философия" / Елена Николаевна Прищеп. – Иваново, 2006. – 183 с.
36. *Прохоров Ю. Е.* Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев / Юрий Евгеньевич Прохоров. – [4-е изд.]. – М. : КомКнига, 2006. – 224 с.
37. *Розов Н. С.* Философия и теория истории / Николай Сергеевич Розов. – М. : Логос, 2002. – Кн. 1. Прологомены. – С. 168–169.
38. *Савойская Н. П.* Лингвокультурологические особенности концепта ВЕЖЛИВОСТЬ (на материале казахского, русского и английского языков) : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 "Сравнительно-

- историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Наталья Павловна Савойская. – Челябинск, 2005. – 186 с.
39. *Скрипник Ю. Д.* Комунікативна категорія ввічливості в корейській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13 “Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії” / Юлія Дмитрівна Скрипник. – К., 2006. – 234 с.
40. Словник української мови : в 11-ти т. [Електронний ресурс] / ред. колег. І. К. Білодід (голова) [та ін.]. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 4. – С. 277. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/kooperacija>.
41. *Сорокин П. А.* Система социологии : в 2 т. / Питирим Александрович Сорокин. – М. : Наука, 1993. – Т. 1. Социальная аналитика: Учение о строении простейшего (родового) социального явления. – С. 280.
42. *Стернин И. А.* Проблемы формирования категории толерантности в русском коммуникативном сознании / И. А. Стернин // Культурные практики толерантности в речевой коммуникации / [Центр Вудро Вильсона. Ин-т им. Кеннана]; [отв. ред. Н. А. Купина, О. А. Михайлова]. – Екатеринбург : Изд-во УрГУ, 2004. – С. 130–149.
43. *Субетто А. И.* Разум и антиразум (Что день грядущий нам готовит?) / Александр Иванович Субетто. – СПб. – Кострома : Костромск. гос. ун-т, 2003. – 148 с.
44. *Тельминов Г. Н.* Коммуникативные тактики вежливости в американской и российской интернет-рекламе : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Геннадий Николаевич Тельминов. – Екатеринбург, 2013. – 302 с.
45. *Фёдорова Е. В.* Императорский Рим в лицах / Елена Васильевна Фёдорова. – М. : Слово / Slovo, 2002. – 232 с.
46. *Формановская Н. И.* Речевой этикет и вежливость / Н. И. Формановская // Русская словесность. – 2001. – № 3. – С. 67–72.
47. *Франкл В.* Потенциализм и калейдоскопизм / В. Франкл // Человек в поисках смысла. – М. : Прогресс, 1990. – С. 70.
48. *Фромм Э.* Иметь или быть? / Эрих Фромм. – М. : Прогресс, 1990. – С. 40, 111.
49. *Фромм Э.* Бегство от свободы / Эрих Фромм. – М. : Прогресс, 1995. – С. 27.
50. *Хесед Л. А.* Типы вежливого и невежливого поведения и их знаковые характеристики : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Л. А. Хесед. – М., 2013. – 26 с.
51. *Шилихина К. М.* Коммуникативная интолерантность в русском общении / К. М. Шилихина // Культурные практики толерантности в речевой коммуникации / [Центр Вудро Вильсона. Ин-т им. Кеннана]; [отв. ред. Н. А. Купина, О. А. Михайлова]. – Екатеринбург : Изд-во УрГУ, 2004. – С. 265–272.
52. *Щукина Е. С.* Конкурентные преимущества различных форм кооперации в трансформационной экономике: институциональный аспект: учебное пособие / Е. С. Щукина, Т. Е. Дьяконова, А. А. Худoley. – Оренбург : ОГУ, 2012. – 103 с.
53. *Юдко Л. В.* Концепт ТОЛЕРАНТНІСТЬ у дискурсі спецслужб (на матеріалі англійської, німецької, російської, української мов) : автореф. дис ... канд. філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Л. В. Юдко. – К., 2016. – 22 с.
54. *Ясперс К.* Истоки истории и её цель / К. Ясперс // Смысл и назначение истории. – М. : Политиздат, 1991. – С. 70.
55. *Andersen E.* Henry Ford [Electronic Resource] / E. Andersen // Forbs. – Mode of Access : <http://www.forbes.com/sites/erikaandersen/2013/05/31/21-quotes-from-henry-ford-on-business-leadership-and-life/#3884fd123700> [див. 15.05.2016].
56. *Brown P.* Politeness: Some universals in language usage / P. Brown, S. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 358 p.
57. *Cardell S.* Strategic Collaboration: Creating the Extended Organization (The Management Consultancies Association Series) / Stephen Cardell. – London : Hodder & Stoughton, 2003. – 192 p.
58. *Gray J.* Children are From Heaven: Positive Parenting Skills for Raising Cooperative Confident and Compassionate Children / John Gray. – N.Y. : Harper Collins, 1999 – 400 p.
59. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [Electronic Resource] / Redaktorių kolegija: S. Keinys (vyr. redaktorius), L. Bilkis, J. Paulauskas, V. Vitkauskas. – Vilnius : Lietuvių kalbos institutas, 2006. – Mode of Access : <http://dz.lki.lt/word/kooperacija/>
60. *Keenan E. L.* Two Kinds of Presupposition in Natural Language / E. L. Keenan // Studies in Linguistic Semantics / [C. J. Fillmore, T. Langendoen (Eds.)]. – N.Y. : Holt, Rinehart and Winston, 1971. – P. 44–52.
61. Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic Resource]. – Mode of Access : <http://www.ldoceonline.com/dictionary/cooperation>.

62. Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus [Electronic Resource]. – Mode of Access : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cooperation>.
63. *Muders K.* Höflichkeit ein universales Konzept? Text / Katharina Muders. – Düsseldorf : GRIN Verlag, 2009. – 28 S.
64. *Nixdorf N.* Höflichkeit im Englischen, Deutschen, Russischen / Nina Nixdorf. – Marburg : Tectum Verlag, 2002. – 168 S.

References

1. *Abolin B. I.* Kontsept TOLERANTNOST' v kognitivno-diskursivnom aspekte : diss. ... kand. filol. nauk spets. 10.02.19 "Teoriya yazyka" / Boris Igorevich Abolin. – Yekaterinburg, 2009. – 229 s.
2. *Avreliy Mark A.* Tsitaty i aforizmy Marka Avreliya [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : <http://citaty.su/biografiya-i-aforizmy-marka-avreliya> [div. 15.10.2016].
3. *Bogdan S. K.* Movniy yetiket ukraïnsiv: traditsiï i suchasnist' : [monografiya] / Svitlana Kalenikivna Bogdan. – K. : Rïdna mova, 1998. – 475 s.
4. *Bogdanova A. G.* Sopostavitel'nyy analiz struktur i sposobov verbalizatsii kontseptov VEZHLYVOST' i HÖFLICHKEIT v russkoy i nemetskoy yazykovykh kartinakh mira : dis. ... kand. filol. Nauk : spets. 10.02.20 "Sravnitel'no-istoricheskoye, tipologicheskoye i sopostavitel'noye yazykoznanie" / Anna Gennad'yevna Bogdanova. – Novosibirsk, 2011. – 168 s.
5. Bol'shaya psikhologicheskaya entsiklopediya [Elektronnyy resurs] / [pod red. N. Dubenyuk]. – M. : Eksmo, 2007. – Rezhim dostupa : <http://www.psyoffice.ru/5-psychology-988.htm> [div. 10.05.2016].
6. *Bulgakov S. N.* Filosofiya khozyaystva / S. N. Bulgakov // Sochineniya : v 2 t. – M. : Nauka, 1993. – T. 1. – S. 153.
7. *Verderber R.* Psikhologiya obshcheniya. Tayny effektivnogo vzaimodeystviya / Rudol'f Verderber, Ketlin Verderber. – SPb. : Praym – Yevroznak, 2010. – 416 s.
8. *Gazizov R. A.* Kommunikativnaya kategoriya vezhlyivosti v nemetskoy lingvokul'ture : avtoref. dis. ... doktora filol. Nauk : spets. 10.02.04 "Germanskiye yazyki" / R.A. Gazizov. – Ufa, 2011. – 44 s.
9. *Gerder I. G.* Idei k filosofii istorii chelovechestva / Iogann Gotfrid Gerder. – M. : Nauka, 1977. – S. 230–245.
10. *Gnatyuk L.* Pragmatichni y funktsional'no-komunikativni aspekti vvichlivosti (na materialï suchasnoi ukraïns'koï movi) : avtoref. dis. ... kand. filol. Nauk : spets. 10.02.01 "Ukraïns'ka mova" / L. Gnatyuk. – Ívano-Frankivs'k, 2007. – 19 s.
11. *Grays G. P.* Logika i rechevoye obshcheniye / G. P. Grays // Novoye v zarubezhnoy lingvistike. – M., 1985. – Vyp. 21. – S. 217–237.
12. *Guyvanyuk N.* Movna tolerantnist' yak sotsiolingvïstichna kategoriya / N. Guyvanyuk // Vïsnik L'vïvs'kogo univer-tu. Seriya Filologiya. – 2006. – Vip. 38. – CH. ÍÍ. – S. 37–46.
13. *Demchenko Ye. V.* Semantiko-sintaksicheskiye sredstva vyrazheniya kategorii vezhlyivosti v angliyskom i russkom yazykakh : diss. ... kand. filol. Nauk : spets. 10.02.19 "Teoriya yazyka"; 10.02.20 "Sravnitel'no-istoricheskoye, tipologicheskoye i sopostavitel'noye yazykoznanie" / Yekaterina Vladimirovna Demchenko. – Rostov-na-Donu, 2007. – 168 s.
14. *Didro D.* Printsipy нравstvennoy filosofii ili Opyt o dostoinstve i dobrodeteli, napisanny milordom SH / D. Didro // Sochineniya : v 2 t. – M. : Mysl', 1986. – T. 1. – S. 142.
15. *Dronov V. T.* Kooperativnaya strategiya v sotsiologii / V. T. Dronov // Gertsenovskiy chteniya 2000. Aktual'nyye problemy politologii i sotsiologii [sost. A. V. Eliazher ; otv. red. V. G. Zarubin] ; Ros. gos. ped. un-t im. A. I. Gertsena. – SPb., 2000. – S. 143–150.
16. *Zatsepina Ye. A.* Leksiko-frazeologicheskaya ob'yektivatsiya kontsepta VEZHLYVOST' v russkom yazyke : diss. ... kand. filol. Nauk : spets. 10.02.01 "Russkiy yazyk" / Yelena Anatol'yevna Zatsepina. – Voronezh, 2007. – 189 s.
17. *Karasik V. I.* YAzykovyye klyuchi / Vladimir Il'ich Karasik. – Volgograd : Paradigma, 2007. – 520 s.
18. *Korol'ov Í. R.* Kognitivno-komunikativna kategoriya kooperativnosti v mízhosobistísnomu spilkuvanní / Í. R. Korol'ov // Studia Linguistica. – K. : Vidavnicхий dím Dmitra Burago, 2014. – Vip. 8. – S. 369–375.
19. *Kreyk A. I.* Kooperativnost' kak fundamental'nyy priznak chelovechestva [Elektronnyy resurs] / A. I. Kreyk, N. I. Khudyakova // Psikhologiya, sotsiologiya i pedagogika. – 2014. – № 6. – Rezhim dostupa : <http://psychology.snauka.ru/2014/06/3238>.
20. *Kropotkin P. A.* Khleb i volya / P. A. Kropotkin // Khleb i volya. Sovremennaya nauka i anarkhiya. – M. : Pravda, 1990. – S. 53.

21. *Krysin L. P.* Tolerantnost' kak sotsiolingvisticheskaya kategoriya / L. P. Krysin // Kul'turnyye praktiki tolerantnosti v rechevoy kommunikatsii / [Tsentr Vudro Vil'sona. In-t im. Kennana]; [otv. red. N. A. Kupina, O. A. Mikhaylova]. – Yekaterinburg : Izd-vo UrGU, 2004. – S. 27–32.
22. Kul'turnyye praktiki tolerantnosti v rechevoy kommunikatsii : [kollektiv. monogr.] / [Tsentr Vudro Vil'sona. In-t im. Kennana]; [otv. red. N. A. Kupina, O. A. Mikhaylova]. – Yekaterinburg : Izd-vo UrGU, 2004. – 591 s.
23. *Larina T. V.* Kategoriya vezhlivosti i stil' kommunikatsii. Sopostavleniye angliyskikh i russkikh lingvokul'turnykh traditsiy / Tat'yana Viktorovna Larina. – M. : Rukopisnyye pamyatniki Drevney Rusi, 2009. – 507 s.
24. *Lorents K.* Agressiya (tak nazyvayemoye “zlo”) / Konrad Lorents. – M. : Izdat. gruppа “Progress”, “Univers”, 1994. – 272 s.
25. *Makarenko A. P.* Teoriya i istoriya kooperativnogo dvizheniya : [ucheb. pos.] / Anatoliy Pavlovich Makarenko. – [2-ye izd.]. – M. : Marketing, 2002. – 326 s.
26. *Malakhov V. A.* Yetika. Kurs lektsiy: navch. posibnik / Viktor Aronovich Malakhov. – K. : Libid', 2001. – 384 s.
27. *Malaya O. YU.* Realizatsiya movlennêvikh strategiy vvichlivosti u diskursi nímets'komovnykh Ínternet-forumív : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 “Germans'ki movi” / O. YU. Malaya. – KH., 2008. – 20 s.
28. *Marov V. M.* Printsipy tolerantnosti v ritorike i poetike / V. M. Marov // Filosofskiye i lingvokul'turologicheskiye problemy tolerantnosti. – Yekaterinburg, 2003. – S. 82–95.
29. *Maslou A. G.* Dal'niye predely chelovecheskoy psikhiki / A. G. Maslou. – SPb. : “Yevraziya”, 1999. – S. 215.
30. *Maturana U.* Drevo poznaniya: biologicheskiye korni chelovecheskogo ponimaniya / U. Materana, F. Varela. – M. : Progress-Traditsiya, 2001. – 223 s.
31. *Mikhaylova O. A.* Tolerantnost' v rechevoy kommunikatsii: kognitivnyye, pragmaticheskiye i eticheskiye osnovaniya / O. A. Mikhaylova // V kn.: Kul'turnyye praktiki tolerantnosti v rechevoy kommunikatsii / [Tsentr Vudro Vil'sona. In-t im. Kennana]; [otv. red. N. A. Kupina, O. A. Mikhaylova]. – Yekaterinburg : Izd-vo UrGU, 2004. – S. 15–26.
32. *Morozova Í. Í.* Komunikativní strategii vvichlivosti u stereotipnyy movlennêvyy povedínsi viktoríans'koí zhínki : avtoref. dis. ... kand. filol. Nauk : spets. 10.02.04 “Germans'ki movi” / Í. Í. Morozova. – KH., 2004. – 20 s.
33. *Ozhegov S. I.* Tolkovyy slovar' russkogo yazyka [Elektronnyy resurs] / S. I. Ozhegov, N. YU. Shvedova. – M. : ITI Tekhnologii, 2006. – 944 s. – Rezhim dostupa : <http://www.ozhegov.com/words/13130.shtml>.
34. *Pashkov D. S.* Kooperativnyye i konkuriruyushchiye strategii v upravlenii kholdingom: sotsiologicheskiy aspekt : dis. ... kand. sotsiol. nauk : 22.00.08 “Sotsiologiya upravleniya” / Dmitriy Sergeyeovich Pashkov. – SPb., 2005 – 183 c.
35. *Prishchep Ye. N.* Kooperativnost' kak printsip samoorganizatsii sotsial'nykh sistem: noosfernyye aspekty : dis. ... kand. filol. nauk : spets. 09.00.11 “Sotsial'naya filosofiya” / Yelena Nikolayevna Prishchep. – Ivanovo, 2006. – 183 s.
36. *Prokhorov YU. Ye.* Natsional'nyye sotsiokul'turnyye stereotipy rechevogo obshcheniya i ikh rol' v obuchenii russkomu yazyku inostrantsev / Yuriy Yevgen'yevich Prokhorov. – [4-ye izd.]. – M. : KomKniga, 2006. – 224 s.
37. *Rozov N. S.* Filosofiya i teoriya istorii / Nikolay Sergeyeovich Rozov. – M. : Logos, 2002. – Kn. 1. Prolegomeny. – S. 168–169.
38. *Savoyskaya N. P.* Lingvokul'turologicheskiye osobennosti kontsepta VEZHIVOST' (na materiale kazakhskogo, russkogo i angliyskogo yazykov) : dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.20 “Srvnitel'no-istoricheskoye, tipologicheskoye i sopostavitel'noye yazykoznanie” / Natal'ya Pavlovna Savoyskaya. – Chelyabinsk, 2005. – 186 s.
39. *Skripnik YU. D.* Komunikativna kategoriya vvichlivosti v koreys'kiy movi : dis. ... kand. filol. Nauk : 10.02.13 “Movi narodív Azií, Afriki, aborigennikh narodív Ameriki ta Avstralii” / Yulíya Dmitrívna Skripnik. – K., 2006. – 234 s.
40. Slovník ukráíns'koí movi : v 11-ti t. [Yeletronnyy resurs] / red. koleg. Í. K. Bilodíd (golova) [ta ín.]. – K. : Naukova dumka, 1973. – T. 4. – S. 277. – Rezhim dostupu : <http://sum.in.ua/s/kooperacija>.
41. *Sorokin P. A.* Sistema sotsiologii : v 2 t. / Pitirim Aleksandrovich Sorokin. – M. : Nauka, 1993. – T. 1. Sotsial'naya analitika: Ucheniye o stroyenii prosteyshego (rodovogo) sotsial'nogo yavleniya. – S. 280.
42. *Sternin I. A.* Problemy formirovaniya kategorii tolerantnosti v russkom komunikativnom soznanii / I. A. Sternin // Kul'turnyye praktiki tolerantnosti v rechevoy kommunikatsii / [Tsentr Vudro Vil'sona. In-t im. Kennana]; [otv. red. N. A. Kupina, O. A. Mikhaylova]. – Yekaterinburg : Izd-vo UrGU, 2004. – S. 130–149.

43. *Subetto A. I.* Razum i antirazum (Chto den' gryadushchii nam gotovit?) / Aleksandr Ivanovich Subetto. – SPb. – Kostroma : Kostromsk. gos. un-t, 2003. – 148 s.
44. *Tel'minov G. N.* Kommunikativnyye taktiki vezhlivosti v amerikanskoj i rossijskoj internet-reklame : dis. ... kand. filol. Nauk : spets. 10.02.20 "Sravnitel'no-istoricheskoye, tipologicheskoye i sopostavitel'noye yazykoznanie" / Gennadiy Nikolayevich Tel'minov. – Yekaterinburg, 2013. – 302 s.
45. *Fodorova Ye. V.* Imperatorskiy Rim v litsakh / Yelena Vasil'yevna Fodorova. – M. : Slovo / Slovo, 2002. – 232 s.
46. *Formanovskaya N. I.* Rechevoy etiket i vezhlivost' / N. I. Formanovskaya // Russkaya slovesnost'. – 2001. – № 3. – S. 67–72.
47. *Frankl V.* Potentsializm i kaleydoskopizm / V. Frankl // Chelovek v poiskakh smysla. – M. : Progress, 1990. – S. 70.
48. *Fromm E.* Imet' ili byt'? / Erikh Fromm. – M. : Progress, 1990. – S. 40, 111.
49. *Fromm E.* Begstvo ot svobody / Erikh Fromm. – M. : Progress, 1995. – S. 27.
50. *Khesed L. A.* Tipy vezhlivogo i nevezhlivogo povedeniya i ikh znakovyye kharakteristiki : avtoref. dis. ... kand. filol. Nauk : spets. 10.02.01 "Russkiy yazyk" / L. A. Khesed. – M., 2013. – 26 s.
51. *Shilikhina K. M.* Kommunikativnaya intolerantnost' v russkom obshchenii / K. M. Shilikhina // Kul'turnyye praktiki tolerantnosti v rechevoy kommunikatsii / [Tsentr Vudro Vil'sona. In-t im. Kennana]; [otv. red. N. A. Kupina, O. A. Mikhaylova]. – Yekaterinburg : Izd-vo UrGU, 2004. – S. 265–272.
52. *Shchukina Ye. S.* Konkurentnyye preimushchestva razlichnykh form kooperatsii v transformatsionnoy ekonomike: institutsional'nyy aspekt: uchebnoye posobiye / Ye. S. Shchukina, T. Ye. D'yakonova, A. A. Khudoley. – Orenburg : OGU, 2012. – 103 s.
53. *Yudko L. V.* Kontsept TOLERANTNÍST' u diskursi spetssluzhb (na materialí anglíys'koí, nímet's'koí, rosíys'koí, ukraíns'koí mov) : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.15 "Zagal'ne movoznavstvo" / L. V. Yudko. – K., 2016. – 22 s.
54. *Yaspers K.* Istoki istorii i yeyo tsel' / K. Yaspers // Smysl i naznachenije istorii. – M. : Politizdat, 1991. – S. 70.
55. *Andersen E.* Henry Ford [Electronic Resource] / E. Andersen // Forbs. – Mode of Access : <http://www.forbes.com/sites/erikaandersen/2013/05/31/21-quotes-from-henry-ford-on-business-leadership-and-life/#3884fd123700> [div. 15.05.2016].
56. *Brown P.* Politeness: Some universals in language usage / R. Brown, S. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 358 p.
57. *Cardell S.* Strategic Collaboration: Creating the Extended Organization (The Management Consultancies Association Series) / Stephen Cardell. – London : Hodder & Stoughton, 2003. – 192 p.
58. *Gray J.* Children are From Heaven: Positive Parenting Skills for Raising Cooperative Confident and Compassionate Children / John Gray. – N.Y. : Harper Collins, 1999 – 400 p.
59. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [Electronic Resource] / Redaktorių kolegija: S. Keinys (vyr. redaktorius), L. Bilkis, J. Paulauskas, V. Vitkauskas. – Vilnius : Lietuvių kalbos institutas, 2006. – Mode of Access : <http://dz.lki.lt/word/kooperacija/>
60. *Keenan E. L.* Two Kinds of Presupposition in Natural Language / E. L. Keenan // Studies in Linguistic Semantics / [C.J. Fillmore, T. Langendoen (Eds.)]. – N.Y. : Holt, Rinehart and Winston, 1971. – P. 44–52.
61. Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic Resource]. – Mode of Access : <http://www.ldoceonline.com/dictionary/cooperation>.
62. Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus [Electronic Resource]. – Mode of Access : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cooperation>.
63. *Muders K.* Höflichkeit ein universales Konzept? Text / Katharina Muders. – Düsseldorf : GRIN Verlag, 2009. – 28 S.
64. *Nixdorf N.* Höflichkeit im Englischen, Deutschen, Russischen / Nina Nixdorf. – Marburg : Tectum Verlag, 2002. – 168 S.

Королёв И. Р. Онтологическая и гносеологическая природа когнитивно-коммуникативной категории кооперативности.

В статье раскрывается онтологический характер когнитивно-коммуникативной категории кооперативности, сущность которого заключается в том, что эта категория является универсальным фундаментальным признаком человеческого социума, без которой невозможно его успешное существование в целом и отдельной личности в частности. Параллельно освещается эпистемологический статус этого феномена посредством выяснения предпосылок, источников и методов познания исследуемого объекта, которые позволяют предположить, что гносеологическая

природа кооперативності кроється во взаємодії з партнером, дотриманні принципів партнерського співробітництва, готовності і здатності працювати в команді на основі чесної гри по загальноприйнятим правилам, зацікавленості в контактуванні і здатності отримувати взаємну користь.

Ключевые слова: когнітивно-комунікативна категорія кооперативності, онтологія, епістемологія, гносеологія.

Korolyov I. R. Ontological and Epistemological Nature of Cognitive-Communicative Category of Cooperativity.

The article reveals the ontological nature of the cognitive-communicative category of cooperative, the essence of which lies in the fact that this category is a universal fundamental feature of human society, without which its successful existence in general and the individual in particular are impossible. At the same time the epistemological status of this phenomenon has been highlighted by finding prerequisites, sources and methods of cognition of the object, which suggest that the epistemological nature of cooperativity lies in the interaction with a partner, respecting the principles of partnership, willingness and ability to work in a team on the basis of fair play by the standard rules, interest in contacting and ability to obtain mutual benefits.

Keywords: cognitive-communicative category of cooperativity, ontology, epistemology, gnosiology.

Корольова А. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**МЕТОДИ ВЕРИФІКАЦІЇ
БІНАРНОГО І МАСОВОГО СПОРІДНЕННЯ МОВ
(коментар ефективності методів М. Сводеша і Дж. Грінберга)**

У статті критично аналізуються методи верифікації бінарного й масового споріднення мов з позицій онтологічного і гносеологічного підходів; онтологічний підхід до витлумачення мовної спорідненості ґрунтується на тому, що споріднені мови – це різні часові та просторові варіанти однієї й тієї ж безперервної лінгвістичної еволюції, тимчасом гносеологічний підхід передбачає доведення мовної спорідненості за допомогою відповідних операційних процедур із залученням надійної верифікаційної бази.

Ключові слова: метод верифікації, бінарне й масове споріднення мов, онтологічний і гносеологічний підходи, споріднені мови.

Лінгвістичний компаративізм, який на сучасному етапі його розвитку трансформувався у когнітивний лінгвокомпаративізм (з його ідеєю про когнітивні принципи масового порівняння мов світу, витоки якої сягають ностратичної гіпотези), формувався зусиллями кількох поколінь дослідників (як власне компаративістів й індоєвропейців, так і макрокомпаративістів), починаючи від романтиків, натуралістів на чолі з А. Шлейхером, молодограматиків, італійських неолінгвістів (Джуліо Бероні, Маттео Бартолі, Вітторіо Пізані), структуралістів (А. Мейє та ін.) тощо, які всі намагалися сформулювати принципи спорідненості мов та їхні ключові постулати.

Теоретичний науковий підхід до обґрунтування поняття мовної спорідненості та її типів (групових подібностей між мовами) запропонував І.О. Бодуен де Куртене, який перший тип – історико-генетичну спорідненість – пов'язував із часовою дивергенцією, другий тип – ареальну/контактну – спорідненість називав “вторинною спорідненістю”, зумовлену спільним географічним субстратом”, просторовою конвергентністю, і третій тип – загальнолюдську спорідненість, не залежну ані від генеалогії, ані від контактів у просторі.